

ซอบังผู้ไท : เทคนิคการประดิษฐ์และการบรรเลงของนายสีหัด อุทโท

สัญญาชัย ดวงบู่

วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Saw-Bang Phu-Tai : Technique of the invention and playing of Mr. Sitad Utto

Sanchai Duangbung

College of Music , Mahasarakham University

Article Info	: Research Article
Article History	: Received 17 November 2022
	: Revised 1 December 2022
	: Accepted 3 December 2022
Corresponding Author	: Sanchai Duangbung
E-mail Address	: sanchai.d@msu.ac.th.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประดิษฐ์ซอบังผู้ไทกรณีนายสีหัด อุทโท และเพื่อศึกษาเทคนิคการบรรเลงซอบังผู้ไทของนายสีหัด อุทโท โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม ศึกษาจากผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านผู้ไท จำนวน 1 คน ผลการศึกษาพบว่า ด้านการประดิษฐ์ซอบังผู้ไทของนายสีหัด อุทโท พบว่าวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วยลำไม้ไผ่ ทราเยลเยียด มีดพรว้า มีดเจาะสายห้ามล้อรถจักรยาน สายเอ็น และยางสน โดยมีขั้นตอนในการประดิษฐ์ประกอบด้วยขั้นตอนการเลือกไม้ไผ่ ขั้นตอนการเลือกขั้วกรอกทราย ขั้นตอนการขึ้นชิ้นสาย ส่วนในด้านเทคนิคการบรรเลงนั้นนายสีหัด อุทโท สีซอสายที่ 1 และ 2 พร้อมกันเพื่อเป็นเสียงประสาน โดยมีทำนองหลักในการบรรเลงประกอบด้วยลายผู้ไทใหญ่ ผู้ไทน้อย ผู้ไทเลาะตูบ และลายประกอบพิธีกรรมเหยา

คำสำคัญ : ซอบัง ชาวพื้นถิ่นผู้ไท การประดิษฐ์ การบรรเลง ไม้ไผ่

Abstract

Research-based article focused on the objectives of; studying invention and creation of Saw-Bang Phu-Tai, and the studying of Saw Bang Phu-Tai playing technics by Mr. Sitad Utto. By employing research tools of in-dept interview guidelines, participative observation guidelines, the interview processed on one key informant who is the local musician of Phu-Tai ethnic. The findings are also included all invention and creation of Saw-Bang by Mr. Sitad Utto and his materials and equipment used of which are bamboo tube, fine sand, big knives or machetes, punching knives, bike brake-wire, nylon line/string and rosin. His invention steps are bamboo tubes selecting, bamboo bark scraping, fine sand filling, hole making, string fixing. His playing technics are playing the first and the second strings in the same time to make sound harmony in his melodies namely; Phu-Tai Yai, Phu-Tai Noi, Phu-Tai Loh Toob and the melody for Yao rituals and ceremony.

Keywords : Saw-Bang Phu-Tai ethnic Invention Playing Bamboo

บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือภาคอีสานของไทย ถือเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของไทย ในสมัยโบราณ อาจกล่าวได้ว่าภาคอีสานเป็นดินแดนที่อยู่อาศัยของกลุ่มชนชาวพื้นเมืองหลายกลุ่มชน ที่ได้อพยพผสมปะปนกันกับชาวบ้านพื้นเมืองเดิมโดยการนำเอาศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งการขับร้อง ดนตรี และการละเล่นต่างๆ ผสมผสานกันมาตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนาและล้านช้าง(บุญเลิศ จันทร, 2531) เครื่องดนตรีพื้นบ้านสามารถเข้าถึงและครองใจคนได้มากกว่าเครื่องดนตรีประเภทอื่นๆ เพราะอัตลักษณ์ของเนื้อหาสาระของดนตรีพื้นบ้านนั้นมีทั้งการให้ความรู้และบันเทิง ที่สำคัญคือความรู้เกี่ยวกับทางโลกและทางธรรม เป็นการอบรมสั่งสอนให้คนประพฤติในสิ่งที่ดีงาม(เจริญชัย ชนไพโรจน์, 2526) ในยามว่างจากการทำนาชาวอีสานจะเตรียมอุปกรณ์เครื่องดนตรีที่ประดิษฐ์จากเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน หรือวัสดุท้องถิ่น นำมาบรรเลงงานประเพณี ซึ่งพิธีกรรมของชาวอีสานมี 2 ประเภท คือ 1) การละเล่นเชิงพิธีกรรม หมายถึง ผู้เล่นและผู้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์จะอยู่ในบรรยากาศของความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมนั้นๆ และ 2) การละเล่นเชิงนันทนาการ หมายถึง การเข้าร่วมการละเล่นด้วยความเบิกบานใจ ผ่อนคลายความวิตกกังวล สนุกสนานในการเล่นมากกว่าจะสำรวมกายใจให้เคร่งขรึมสอดคล้องกับพิธีกรรมนั้นๆ(ธิดา โมสิกรัตน์, 2531)

เครื่องดนตรีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางวัฒนธรรม เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งควบคู่กับวัฒนธรรมที่ช่วยสนับสนุนพิธีกรรมของ

ชุมชนให้มีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น ช่วยให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของความเชื่อ (มูลนิธิจุฬาลงกรณ์ราชบัณฑิตยสถาน, 2563) เสียงและจังหวะของดนตรีเกิดขึ้นจากเครื่องดนตรีที่เป็นสื่อกลางทำให้เกิดเสียง โดยผู้เล่นดนตรีจะใช้วิธีการเคาะ ตี สี่ ตี เป่า ให้เสียงที่ออกมาสัมพันธ์ไปกับพิธีกรรมที่กำลังดำเนินอยู่ สำหรับดนตรีพื้นบ้านถือว่าเป็นดนตรีที่แสดงออกเป็นความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความเชื่อและนิสัยใจคอของชาวบ้าน สังคมของชาวอีสานเป็นสังคมแบบเกษตรกรรมเพื่อยังชีพ มีการทำนาเป็นหลัก ซึ่งได้มีผู้กล่าวถึงสภาพทางสังคม และวัฒนธรรมของชาวอีสานไว้ว่า สภาพการตั้งถิ่นฐานของชาวอีสานทำเลที่ตั้งหมู่บ้านมักจะเป็นบริเวณที่เป็นเนินสูงมีที่ราบลุ่มสำหรับใช้ทำนาอยู่รอบๆ และต้องอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำท่วมในฤดูฝน และมีน้ำใช้สอยในฤดูแล้ง ซึ่งชาวบ้านได้อาศัยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเหล่านี้มาใช้เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต (ประพิม สมณาแขง ผกาธรัตน์ รัฐเขตต์ และสุมาลี รัตนปัญญา, 2529)

ซอ เป็นเครื่องดนตรีประเภทสี จัดเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย ทำให้เกิดเสียงโดยอาศัยคันชักสีเข้ากับสาย มีส่วนสำคัญ 2 ส่วนคือ ตัวสั่นสะเทือน (Vibrator) และตัวขยายเสียง (Resonator) (เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี, 2530) และมีการสันนิษฐานว่าเครื่องสายนี้จะเกิดหลังเครื่องดนตรีประเภทตี เราเรียกเครื่องสายประเภทนี้ด้วยคำในภาษาไทยว่า “ซอ” แม้แต่เครื่องสีของฝรั่งที่เรานำมาใช้ตอนหลังนี้ เราก็มักเรียกว่า “ซอ” เช่นกัน(ธนิต อยู่โพธิ์, 2510) ซอ

สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นคำยืมมาจากภาษาอินเดีย เพราะซอสสามสายของอินเดียในแคว้นแคชเมียร์ เรียกว่า “ซาส” หรืออาจจะมาจากคำว่า “ชะโร” ซึ่งเป็นชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งของซอ “ซารินดา” ของอินเดีย แม้ในภาคเหนือของไทยก็เรียกว่า “ซอลอ” หรือ “สะล่อ” หรือ “ตะล่อ” หรือ “ทะลอ” ซึ่งเขมรก็เรียก ซอว่า “ตะร่อ” หรือ “ตะร่ว” (เจริญชัย ชนไฟโรจน์, 2529) ซอบังไม๊ไผ่ เป็นเครื่องดนตรีประเพณีโบราณไทยอีสานที่มีประวัติความเป็นมายาวนานมาแต่โบราณ สืบทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่สามารถผลิตได้ง่ายจากคนในชุมชน นิยมนำมาบรรเลงเพื่อความรื่นเริง ความสนุกสนาน หรือประกอบกิจกรรมในชุมชน สามารถบรรเลงได้ทั้งเดี่ยว และรวมวงกับเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ เช่น แคน เต้ (พิณ) ฉิ่ง ฉาบ และระนาดพื้นบ้านได้อย่างไพเราะ เครื่องดนตรีชนิดนี้สืบทอดมาจากครูดนตรีจากประเทศลาวไม่ได้มีการบันทึกไว้อย่างชัดเจน (พงศ์พัฒน์ เหล่าคนกล้า, 2558)

ในเครื่องดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท มีทั้งเครื่องดีด สี ตี เป่า แต่ที่ยังไม่ค่อยได้พบเห็น หรือบรรเลงบ่อยๆ คือเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสีชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “ซอบังไม๊ไผ่” หรือ “ซอผู้ไท” ด้วยลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างจากซอประเภทอื่นๆ ในหลายๆ วัฒนธรรม ทำให้เป็นที่น่าสนใจในการศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง ด้วยตัวซอทำจากบังไม๊ไผ่ จึงเรียกว่าซอบังไม๊ไผ่ ลักษณะคันชักแยกออกจากลำตัวแตกต่างจากลักษณะซอในภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง มีส่วนคล้ายคลึงกับซอในแถบตะวันออกเฉียงและทางยุโรป นอกจากนี้วิธีการบรรเลงและการสืบทอดมีเพียงคนผู้สูงอายุที่เล่นได้ รวมถึงการประดิษฐ์ ผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะศึกษาการประดิษฐ์และการบรรเลงซอบังผู้ไท ของนายสีหัด อุทโท บ้านหนองสระพัง ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานพร้อมทั้งเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจในการศึกษาค้นคว้าสืบทอดต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการประดิษฐ์ซอบังผู้ไทของนายสีหัด อุทโท
2. เพื่อศึกษาเทคนิคการบรรเลงซอบังผู้ไทของนายสีหัด อุทโท

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง “ซอบังผู้ไท : เทคนิคการประดิษฐ์และการบรรเลงของนายสีหัด อุทโท ผู้วิจัย เน้นการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขตการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย กลุ่มเป้าหมายการวิจัย และขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตการวิจัย ในบทความนี้กำหนดขอบเขตเนื้อหาประกอบด้วยการประดิษฐ์ซอบังผู้ไท และ

เทคนิคการบรรเลงซอบังผู้ไทของนายสีหัด อุทโท แบ่งได้ดังนี้

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาประวัติความเป็นมาของนายสีหัด อุทโท ประวัติการทำเครื่องดนตรี รวมถึงการเรียนรู้ดนตรีพื้นบ้าน แนวทางการบรรเลงที่เป็นเทคนิคเฉพาะของซอบังผู้ไท

1.2 ขอบเขตระยะเวลาในการศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลา 1 ปี ด้วย

กระบวนการประดิษฐ์ใช้ ระยะเวลาในหลายขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการเลือกไม้ การตัดไม้ การกรอกทรายใส่ในกระบอกไม้ไผ่ รวมถึงการนำเชือกปอที่ได้คุณภาพมาใช้ ต้องอาศัยระยะเวลาในการแช่น้ำ

2.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสำรวจ (Basic Survey) แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง (Structured Interview and Unstructured Interview) โดยแยกเป็นข้อมูลทั่วไปของนายสีหัต อุทโท และข้อมูลด้านการศึกษาวิธีการประดิษฐ์ซอขึงผู้ไท ด้านการบรรเลง และแบบสังเกต (Observation) ผู้วิจัยเน้นการศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมจากสิ่งที่สำรวจและรูปแบบการสัมภาษณ์ การฝึกปฏิบัติลงมือจริงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม

3.กลุ่มเป้าหมายการวิจัย ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีผู้ไทจำนวน 1 คนได้มาโดยการเลือกแบบ

เจาะจง คือนายสีหัต อุทโท บ้านหนองสระพัง เกิดเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2487 ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

4.ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย ขั้นตอนการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document) จากงานวิจัยเอกสาร ขั้นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field work) ฝึกปฏิบัติเรียนรู้การประดิษฐ์ซอขึงผู้ไท และเทคนิคการบรรเลงซอขึงผู้ไท หนึ่งในกระบวนการที่ผู้วิจัยใช้คือการขอเป็นลูกศิษย์ประกอบพิธีกรรมแต่งงาน ยกอ้อ ยอครู ขั้นการจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และขั้นตอนการนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “ซอขึงผู้ไท : เทคนิคการประดิษฐ์และการบรรเลงของนายสีหัต อุทโท ผู้วิจัยการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Document) จากงานวิจัยเอกสาร ขั้นการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม (Field work) ฝึกปฏิบัติเรียนรู้การประดิษฐ์ซอขึงผู้ไท และเทคนิคการบรรเลงซอขึงผู้ไท ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

1.ประวัติของนายสีหัต อุทโท

นายสีหัต อุทโท เกิดเมื่อวันที่ 27 มกราคม พ.ศ. 2487 (อายุ 78 ปี) ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 3 ตำบลหนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นบุตรของนายเนา อุทโทกับนางขุ่ม อุทโท มีพี่น้องทั้งหมด 13 คน นายสีหัตเป็นบุตรคนที่ 10 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ตอนอายุ 11 ปี

นายสีหัต อุทโทเริ่มศึกษาเรียนดนตรีตั้งแต่อายุ 10 ขวบ จากการจดจำผู้ใหญ่เล่น โดยเฉพาะการ

เรียนที่เรียกว่า “ครูพักลักจำ” ซึ่งได้จากพี่ชายคนโต คือนายนารี อุทโท ระหว่างเรียนหนังสือ ได้เรียนการทำเครื่องจักสาน จนมีความชำนาญในเรื่องช่าง การเลาไม้ การจักตอกมัดข้าว เริ่มหัดเป่าแคน หัดตีพิณ และสีซอขึงไม้ไผ่ผู้ไท จนสามารถทำซอขึงขึ้นมาเองได้ พอเรียนจบอายุ 12 ปี ได้รวมตัวกับกลุ่มนักดนตรีในหมู่บ้าน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เล่นวงกลองยาวขบวนแห่รับงานตามหมู่บ้านใกล้เคียง จากเริ่มได้ค่าจ้าง 100 บาท จนได้สูงสุด 2,000-3,000 บาท ในขณะอายุเพียง 12-17 ปี ในขณะนั้นได้เล่นพิณสลับกับเล่นกลอง นอกจากนั้น นายสีหัต อุทโทยังได้เคยมีประสบการณ์การเล่นกับวงดนตรีหมอลำ เมื่อสมัยเป็นเด็ก หลังจากเรียนจบแล้ว ได้ตระเวนไปกับคณะหมอลำของหมู่บ้าน ทำให้เกิดการสั่งสมประสบการณ์ จดจำการถ่ายทอดการเรียนรู้แบบ “มุขปาฐะ” การเรียนรู้ การจดจำ

นำไปประยุกต์ใช้ จนทำให้เป็นผู้มีความชำนาญ เชี่ยวชาญ สามารถเล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานได้ หลากหลาย แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือนอกจากจะเล่นซอ บั้งผู้ไทได้แล้ว ยังสามารถประดิษฐ์ซอ บั้งผู้ไทเอง จนเป็นที่ยอมรับในกลุ่มนักดนตรีพื้นบ้านว่าถ้าเป็นซอ บั้ง ต้องเป็นของนายสีหัด อุทโท ทั้งเรื่องของคุณภาพเสียง ความประณีตในการทำ และการเลือกใช้วัสดุประจำท้องถิ่น

อาชีพหลักของนายสีหัด อุทโท คือทำนา การทำเครื่องจักสาน หลังจากว่างเว้นจากการทำนา ก็จะฝึกฝนเล่นดนตรี พร้อมกับการทำซอ บั้งผู้ไท ได้ฝึกการเล่นเครื่องดนตรีพื้นบ้านหลายอย่างให้กับลูกหลาน คนที่สนใจในหมู่บ้าน หรือบุคคลทั่วไป จนทำให้มีชื่อเสียงในเรื่องการประดิษฐ์ซอ บั้งผู้ไท ซึ่งเป็นหนึ่งในความภาคภูมิใจในการเผยแพร่ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการ

ถ่ายทอดศิลปะการเล่นดนตรีพื้นบ้านอีสานให้กับลูกหลาน ซึ่งเป็นนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนหนองห้างอามวย โรงเรียนหนองสระพัง หรือในระดับโรงเรียนมัธยมศึกษาอาทิ โรงเรียนหนองห้างพิทยาคม จนได้รับเกียรติบัตรจากทางโรงเรียน

2.การประดิษฐ์ซอ บั้งผู้ไทกรณีนายสีหัด อุทโท

ซอ บั้งผู้ไท ลักษณะทางกายภาพ จะใช้ปล้องไม้ไผ่ทั้งปล้อง หรือภาษาท้องถิ่นจะเรียกว่า “ไม้ไผ่โก๊ะ” ลักษณะพิเศษจะเป็นไม้ไผ่ที่ไม่มีเยื่อไม้ข้างใน กอไม้ไผ่โก๊ะจะไม่ค่อยมีหนามเหมือนไม้ไผ่บ้านหรือไม้ไผ่ที่มีลำใหญ่ๆ ในแต่ละท้องถิ่น ลักษณะของซอ บั้งผู้ไทจะแยกเป็นได้ดังนี้คือ ส่วนหัวซอ บั้งผู้ไท ส่วนตัวซอ บั้งผู้ไท ส่วนท้ายซอ บั้งผู้ไท และคันสี (คันโยม)

2.1 วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการประดิษฐ์ซอ บั้งผู้ไท

ภาพประกอบที่ 1 อุปกรณ์การประดิษฐ์ซอ บั้งผู้ไท

2.2 ขั้นตอนการประดิษฐ์ซอบังผู้ไท

ขั้นที่ 1 การเลือกไม้ (ไม้ไผ่โก๊ะ ชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่น) ลำต้นเรียวยาวเนื่องจากเกิดเฉพาะในภูเขา มีสีเขียวเป็นมันนวลๆ ลำปล้องที่ใช้จะอยู่ช่วงกลางๆ ของลำไม้ไผ่ เลือกเอาเฉพาะที่มีความยาว 50-

60 เซนติเมตร ไม้ไผ่ที่เหมาะสมสำหรับการทำซอบังผู้ไทควรเป็นไม้เกิดระหว่าง 2-3 ปี สังเกตจากผิวเนื้อไม้และจะอยู่ตรงกลางๆ ของกอไม้ จะเป็นไม้ไม่อ่อนและไม่แก่เกินไป

ภาพประกอบที่ 2 ไม้ไผ่โก๊ะ

ภาพประกอบที่ 3 การตัดขนาดไม้ไผ่โก๊ะ

ขั้นตอนที่ 2 การตัดไม้เป็นท่อนๆ เพื่อกำหนดความยาวของตัวซอบังผู้ไท โดยการเลือกเอาปล้องที่มีความยาวตามต้องการ โดยการวัดแบบดั้งเดิมคือ จากท้ายซอบังผู้ไท ถึงบริเวณที่เป็นรดอก (Nut) ความยาวที่วัดจะเป็นซอก (ของนายสีทัด อุทโท) ซอกกำ คือการกำมือระยะจากซอกซอกกำมือไว้ ซอกก้อย คือระยะจากซอกซอกถึงปลายนิ้วก้อย และซอกกลาง คือระยะจาก

ซอกซอกถึงปลายนิ้วกลาง หลังจากนั้นนำไม้ที่ตัดเป็นท่อนทำการเลาส่วนที่เป็นผิวไม้ (เปลือกไม้ไผ่โก๊ะ) เหลาให้บางที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นลำตัวของซอบังผู้ไท

ภาพประกอบที่ 4-6 การเลาเปลือกไม้ (ตวไม้)

ขั้นตอนที่ 3 เจาะรูด้านบน เพื่อทำการกรอกทรายเข้าไปในปล้องไม้ไผ่ ซึ่งเทคนิคนี้เป็นเทคนิคเฉพาะที่นายสีหัต อุทโท ได้เรียนรู้จากพี่ชายเนื่องจากไม้ที่ตัดเป็นไม้อ่อน ทรายที่กรอกเข้าไปจะช่วยให้รักษา

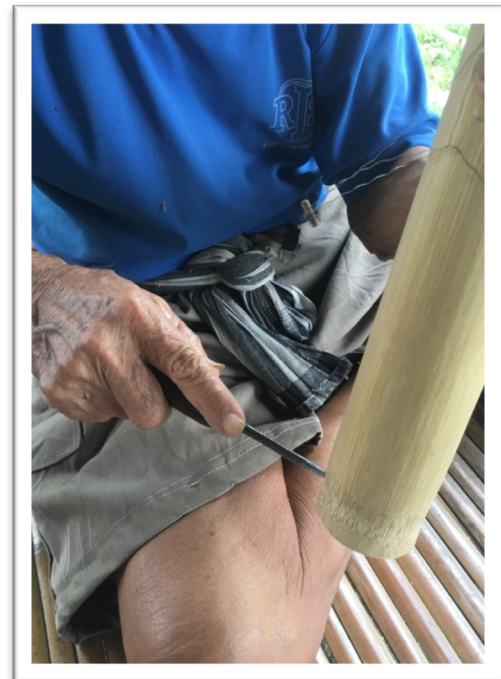
รูปลักษณะของไม้ไผ่โกะคงเดิม และทำให้มอด แมลงต่างๆ ไม่เจาะเนื้อไม้ รวมถึงการแห้งตัวของไม้ไผ่จะไม่หดตัวช่วยให้คุณภาพของเสียงดังกังวานอีกด้วย

ภาพประกอบที่ 7-8 การเจาะรูเพื่อกรอกทราย

ขั้นตอนที่ 4 การใส่ลูกบิด เจาะรูด้านหลังเพื่อขยายเสียง และการเจาะรูร้อยสาย การใส่ลูกบิดของซอบังผู้ไท จะเจาะ 3 รู ส่วนบนสุดหรือส่วนหัวซอบังผู้

ไท ส่วนลำตัวซอบังผู้ไท เจาะรูตรงกลางเพื่อขยายเสียง เป็นกลองเสียง และส่วนท้ายของซอบังผู้ไท ใช้เหล็กซีเจาะรูเพื่อร้อยสาย

ภาพประกอบที่ 9-12 การใส่ลูกบิด เจาะกลองเสียง และเจาะรูร้อยสาย

ขั้นตอนที่ 5 การใส่สาย ใส่หย่อง ร้อยสาย ใส่ลูกบิด และรัดดอก (Nut) จะรู้ร้อยสายจากส่วนท้ายซอบังผู้ไท ติดตั้งหย่องให้ได้ระดับตามที่ต้องการ ทั้งนี้การวัดระยะของหย่อง สามารถเลื่อนตำแหน่งตามผู้บรรเลงต้องการได้นำสายร้อยใส่กับลูกบิด สายที่นิยมใช้ในปัจจุบันคือสายหุ้มลวดจกักรยาน(ต้องเป็นลวดหน้าเท่านั้น) ในอดีตจะใช้ไหมซี่หม้อ (เส้นไหมที่มีสีไม่

สวยลักษณะสีดำๆ น้ำตาล เหมือนซี่หม้อหนึ่งข้าว) ปั่นเป็นสาย หลังจากนั้นถักเชือกปอ นำเชือกปอมาเป็นรัดดอก (Nut) โดยให้เหลือส่วนปลายสำหรับใช้ห้อยเวลาเก็บซอบังผู้ไท แล้วทำการตั้งสายให้เข้ากับเสียงปี่ผู้ไท สายหนึ่งและสายสองตั้งเป็นเสียง “ลา” และสายที่สามตั้งเป็นเสียง “ซอล”

ภาพประกอบที่ 13-15 การใส่สาย ใส่หย่อง และรัดดอก

ขั้นตอนที่ 6 การทำคันสี (คันโยม) นำไม้ไผ่เลาให้กลมเรียบ ส่วนปลายโค้งงอ ซึ่งด้วยสายเอ็นไฉลอนในสมัยอดีตจะใช้หางม้าทำ สายเอ็นที่ใช้ได้มาจากสายทำเบ็ดตกปลา เนื่องจากหาง่ายและราคาไม่สูง โดยให้ด้านต้นที่เป็นด้ามจับของคันสี เชือกพันเกลียวผูกกับสายเอ็น แล้วมัดกับก้านของคันสี ในด้านปลายก็ทำใน

ลักษณะเดียวกันผูกยึดกับปลายของคันสี ส่วนเพิ่มเติมเพื่อให้การสสีเพิ่มเติมทำให้เกิดเสียงได้ก็คือ 楊ไม้ต้นชาตซึ่งเป็นยางไม้จากต้นชาตที่ติดอยู่ตามลำต้นพอเวลาที่แหงตัวนำมาผูกกับคันสี ลดการลื่นของไฉลอนหรือเอ็นให้มีความฝืด เมื่อสัมผัสโดนสายซอบังไม้ไผ่จะทำให้เกิดเสียง

ภาพประกอบที่ 7 การทำคันสี (คันโยม)

3.การเทคนิคการบรรเลงซอด้วงผู้ไทของนายสีทัต อุทโท

เทคนิคการบรรเลงซอด้วงผู้ไท ของนายสีทัต อุทโท จากการสัมภาษณ์ และการสังเกตพบว่ารูปแบบการบรรเลงจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกันคือ เทคนิคมือซ้ายและมือขวา

3.1 เทคนิคการบรรเลง

เทคนิคการบรรเลงด้วยมือซ้าย ลักษณะเด่นๆ และใช้บ่อยของซอด้วงผู้ไทคือ การพรมนิ้ว จะมีอยู่สองแบบด้วยกันคือ การพรมนิ้วแบบเปิดจะใช้สำหรับการสีสายเปล่าแล้วนำนิ้วกลางมือซ้ายแตะบนสายด้วย

ความเร็ว แบบที่สองคือ การพรมนิ้วแบบปิด คือการใช้ นิ้วกดลงบนตัวซอด้วงผู้ไทนิ้วที่ต้องการจะพรมกดค้างไว้ แล้วใช้นิ้วถัดมาแตะลงบนสายด้วยความเร็ว เช่น กด นิ้วชี้มือซ้ายค้างไว้ แล้วใช้นิ้วกลางแตะสายด้วยความเร็ว

การเล่นนิ้ว รูดนิ้ว (ลักษณะคล้ายกับการเอื้อนเสียงตามเสียงร้องหรือล่า) โดยการกดนิ้วไปหาเสียงที่ต้องการ ให้เสียงที่ออกมาฟังแล้วรู้สึกถึงอารมณ์ที่สะท้อนใจ ออกอ่อน

เทคนิคการบรรเลงด้วยมือขวา จะเป็นการกด คันสี (คันโยม) เพื่อทำเสียงประสาน(Drone

Harmony) การทำเลือนคันสี ทำเสียงสั้นยาวตาม จังหวะของบทเพลง

3.2 ลายที่ใช้บรรเลง

ผู้ไทใหญ่ คือ ลายหรือบทเพลงของดนตรีผู้ไท จะมีทำนองเดียวและอัตราจังหวะที่ซ้ำ โดยใช้กลุ่มโน้ต 5 เสียงเป็นหลัก โด เร มี ซอล ลา (Pentatonic scale) เทียบกับระบบเสียงของดนตรีตะวันตก ลายใหญ่ หรือ ผู้ไทใหญ่จะมีลักษณะเสียงทุ้มต่ำ เหมาะสำหรับ บรรเลงประกอบการลำของหมอลำฝ่ายชาย (ผู้ชาย)

ผู้ไทน้อย คือ ลายหรือบทเพลงของดนตรีผู้ไท มีลักษณะคล้ายกับผู้ไทลายใหญ่ แตกต่างกันในระดับ เสียงจะสูงกว่าผู้ไทใหญ่ ซึ่งโน้ตที่ใช้จะเป็นในกลุ่มเสียง ฟา ซอล ลา โด เร ใช้บรรเลงประกอบการลำของหมอลำฝ่ายหญิง (ผู้หญิง)

ผู้ไทเลาะตูป คือ ลายหรือบทเพลงที่บรรเลง ประกอบการลำ ไม่บังคับระดับเสียงที่แน่นอน ด้วยการบรรเลงไปแล้วเดินไปเรื่อยๆ คำว่าเลาะในภาษาผู้ไทหมายถึง การเดินไปเรื่อยๆ ไม่มีจุดหมาย คำว่าตูป หมายถึงที่อยู่อาศัยชั่วคราว ผู้ไทเลาะตูป จึงเป็นลายที่ บรรเลงไปเดินไป ลักษณะเกี่ยวพาราสี ของหนุ่มสาว กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท บทเพลงจะเน้นการด้นสด ร้องสด (Improvisation)

ลายประกอบพิธีกรรมเหยา คือ ลักษณะเด่น ของดนตรีประกอบพิธีกรรมเหยา จะขึ้นอยู่กับผู้ทำพิธี ร้องหมอลำ ลายหรือเพลงที่ใช้ จะนำเอาลายผู้ไท ใหญ่และผู้ไทลายน้อยบรรเลงสลับกัน ขึ้นอยู่กับนัก ดนตรี จะเพิ่มอัตราจังหวะความเร็วขึ้น แตกต่างจาก ลายผู้ไทใหญ่ ลายผู้ไทน้อย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ข้อบ่งผู้ไทหรือข้อบ่งไม้ไผ่ เครื่องดนตรีท้องถิ่น ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท จัดอยู่ในกลุ่มเครื่องดนตรี ประเภทเครื่องสี ทำจากปล้องไม้ไผ่ที่ทำหน้าที่เป็น ทั้งตัวซอ และกะโหลกซอ คันสีแยกออกมาจากตัวซอ จากการศึกษาสามารถสรุปข้อค้นพบที่สำคัญดังนี้ งานวิจัยของพงศ์พัฒน์ เหล่าคนกล้า(2558) เรื่อง ซอ กะบั้งไทเลย : วัฒนธรรมเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน จังหวัดเลย ผู้เขียนจะนำไปเปรียบเทียบกับข้อค้นพบ กรณีนายสีหัต อุทโท ซึ่งพบว่ามีความแตกต่างกัน ในเรื่องการหาวัสดุที่ทำ กระบวนการขั้นตอนที่ไม่ เหมือนกัน โดยนายสีหัต อุทโทจะใช้ไม้ไผ่โก๊ะ ใน ท้องถิ่นภูเขาในแถบกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทอาศัยอยู่ ส่วนซอ กะบั้งไทเลยนั้นจะใช้ไม้ไผ่บ้าน หรือไม้ไผ่มีขนาดลำ ใหญ่ๆ ซึ่งกระบวนการที่ไม่เหมือนกันอีกอย่างก็คือ การนำเอาทรายกรอกใส่ลำตัวซอบั้งผู้ไทก่อน ที่จะทำ การเจาะรูด้านหลัง

1. คุณลักษณะเด่นนายสีหัต อุทโท นายสีหัต อุทโท จะมีเทคนิควิธีการที่ทำให้เสียงซอบั้งผู้ไทเสียงดัง กังวาน ไม้ไผ่ที่ใช้ทำจะมีความทนทานต่อ มอด แมลง ต่างๆ เทคนิคการทำคันสีเพื่อให้เสียงดัง ตลอดจนการ เลือกว่าวัสดุ อุปกรณ์ ที่นำมาประกอบเป็นตัวซอ มีความ แตกต่างจากช่างที่ทำซอบั้งผู้ไท ซึ่งในปัจจุบันมีช่างทำ ซอบั้งผู้ไทน้อยมาก และช่างที่ทำซอบั้งผู้ไท คุณภาพ เสียงไม่ดีเท่ากับของนายสีหัต อุทโท โดยอ้างอิงจาก การสัมภาษณ์กลุ่มนักดนตรีในแถบชาติพันธุ์ผู้ไท จังหวัดกาฬสินธุ์ มุกดาหาร ซึ่งในการทำซอบั้งผู้ไทขาด ผู้สืบทอด ด้วยลักษณะการบรรเลงที่ยาก เสียงของซอ บั้งผู้ไทมีเสียงที่เบาเมื่อเปรียบเทียบกับเสียงของเครื่อง ดนตรีอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นเสียงแคน เสียงพิณ เสียง โปงลาง หรือแม้แต่เสียงของปี่ผู้ไทเองก็ตาม จึงทำให้ ความสนใจในการบรรเลงหรือหาคนที่จะสืบทอดได้ ยาก ด้วยลักษณะของซอการกตนี้ัว ทำเสียงให้ตรงกับ

เสียงของเครื่องดนตรีอื่นได้ยาก หรือเรียกว่าเสียงเพี้ยนสูง ดังนั้นจึงไม่มีผู้นิยมนำมาบรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีประเภทอื่นๆ ประกอบกับผู้ที่ทำซอก็เริ่มลดน้อยลง ไม่ใ้ใช้ทำซอเป็นไม้ไผ่เฉพาะ เรียกชื่อตามท้องถิ่นว่า ไม้ไผ่โก๊ะ หรือไม้โก๊ะ ซึ่งจะเกิดบนภูเขาเท่านั้น และภูเขาจะมีเฉพาะในแถบกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทอาศัยอยู่ไม่ว่าจะเป็นในจังหวัดมุกดาหาร หรือกาฬสินธุ์ จึงทำให้การนำไม้ที่มีคุณภาพเสียงที่เหมาะสมกับการทำซอไม้ไผ่หาได้ยาก อีกทั้งในสภาพบนภูเขาเริ่มเป็นที่ดูแลคุ้มครองสัตว์ป่า ยิ่งทำให้การขึ้นไปตัดไม้บนภูเขาเป็นเรื่องที่ยากมากขึ้น

นายสีหัต อุทโท ยังคงอนุรักษ์ และยังเป็นผู้สืบทอด การประดิษฐ์ซอไม้ไผ่ ที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในแถบกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท จากการสัมภาษณ์ การเรียนรู้ ท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นพี่ชาย ซึ่งพี่ชายของท่านได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นพ่ออีกที พอมาถึงรุ่นของท่านไม่มีลูกหลานสนใจที่จะสืบทอดดังกล่าว แต่ก็ยังพอมีนักศึกษาที่เรียนดนตรีทิวาวัย ไปเรียนเป็นลูกศิษย์ท่านอยู่บ้าง ผู้วิจัยเองก็เป็นหนึ่งในคนที่ฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของท่าน และได้เรียนรู้วิธีการกระบวนการอย่างละเอียด แต่ก็ยังขาดประสบการณ์ในการประดิษฐ์ซอไม้ไผ่ให้ผู้ไทให้มีคุณภาพที่ดีได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ นพธน กุลณเสถียร จิตรประภา วงศ์สวัสดิ์ และประภาพร คำจันทิก(2565) ที่พบว่าการถ่ายทอดดนตรีผู้ไทในอดีตนิยมกันโดยคนในชุมชนส่วนในปัจจุบันขาดแคลนผู้สืบทอด

2. วัสดุ อุปกรณ์ ขั้นตอนและวิธีการประดิษฐ์ซอไม้ไผ่ของนายสีหัต อุทโท จากการศึกษาสรุปได้ว่าการเปลี่ยนแปลงโดยใช้วัสดุและอุปกรณ์จากหลายๆ วัฒนธรรมเพื่อความสะดวกและเวลาในการประดิษฐ์ รวมถึงในเรื่องของนำวิทยาการความทันสมัยในการ

เลือกวัสดุ อุปกรณ์ เช่น พลาสติก เส้นเอ็น ลวดโลหะ เป็นต้น เป็นวัสดุที่หาง่ายราคาไม่สูงเกินไปทดแทนสิ่งที่บรรพบุรุษได้สืบทอดมา หรือเป็นวัสดุเหลือใช้จากการใช้งาน ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (The Diffusion Theory of Culture) ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม โดยเกิดจากการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมร่วมกัน และต่างแพร่กระจายวัฒนธรรมไปสู่กันและกัน เมื่อเกิดการแพร่กระจายวัฒนธรรมเกิดขึ้นแล้ว สังคมที่เจริญกว่าอาจจะรับวัฒนธรรมบางอย่างของสังคมที่ด้อยกว่าก็ได้ และในทำนองเดียวกันกับสังคมที่ด้อยกว่าอาจจะไม่รับวัฒนธรรมที่สังคมที่เจริญกว่าก็ได้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2542)

3. การประดิษฐ์ซอ ของนายสีหัต อุทโท จากการศึกษาสรุปได้ว่า “ไม้ไผ่โก๊ะ” ชื่อเรียกตามภาษาท้องถิ่นผู้ไท ที่มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ประมาณ 8-12 เซนติเมตร ยาวประมาณ 45-50 เซนติเมตร (ในการวัดของนายสีหัต อุทโท จะใช้ข้อศอกถึงปลายนิ้วมือ หรือที่เรียกว่า “ศอกกำคือความยาวจากข้อศอกแล้วกำมือ” “ศอกก้อยคือความยาวจากข้อศอกถึงปลายนิ้วก้อย” “ศอกกลางคือความยาวจากข้อศอกถึงปลายนิ้วกลาง”) หัวใจสำคัญของการทำซอไม้ไผ่ผู้ไท การเลือกไม้ที่มีอายุ 2-5 ปี ซึ่งเป็นไม้ดิบยืนต้น ทำการปลอกเปลือกเหลาให้บางที่สุด (ยิ่งบางเสียงจะยิ่งดังกังวาน) ช่องเสียงจะอยู่ด้านหลังตรงข้ามกับที่ซึ่งสายด้านบนตัวซอเจาะรูทำลูกบิด 2 หรือ 3 สายในปัจจุบันทำจากสายห้ามล้อรถจักรยาน ในสมัยอดีตจะใช้ “เส้นไหมขี้หม้อ” ที่ได้จากการปั่นเส้นไหมทอผ้า คันสีหรือคันชักเรียกชื่อในภาษาผู้ไทว่า “คันโย้ม” ซึ่งจะแยกออกจากตัวซอ เหลาไม้ไผ่เป็นรูปโค้งคล้ายกับคันเบ็ด (เบ็ดตกปลา) ในสมัยปัจจุบันตึงด้วยเอ็น สายในลอน

ใช้เชือกปอมัดให้แน่น แต่ถ้าเป็นสมัยอดีตจะใช้หางม้า ซึ่งปัจจุบันจะหายากและมีราคาแพง

4. วิธีการบรรเลงซอบังผู้ไท จากการศึกษาสรุปได้ว่า ซอบังผู้ไทนิยมบรรเลงเดี่ยว หรือประกอบการลำผู้ไท กับผู้ไทและแคน ประกอบพิธีกรรมเหยา รูปแบบการบรรเลง บทเพลงที่ใช้ และการผสมวงของซอบังผู้ไท จากการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมการบรรเลงซอบังผู้ไท เป็นวัฒนธรรมใช้ร่วมกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในชุมชนเดียวกันหรือชุมชนข้างเคียง กลุ่มชาวบ้านหนองสระพังเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทปะปนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ รูปแบบบทเพลงไม่ได้จัดวางไว้ตายตัว ลักษณะเด่นของซอบังไม้ไผ่ จะบรรเลงร่วมกับดนตรีวัฒนธรรมอื่นๆ ได้ ถึงแม้จะเน้นทำนองของผู้ไทเป็นหลัก นอกจากนี้ระบบเสียงของเครื่องดนตรียังเกิดการพัฒนาร่วมกับกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ สอดคล้องกับทฤษฎีประวัติศาสตร์

(Historical Theory) ที่กล่าวถึงลักษณะของการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมและการผสมกลมกลืนทางประวัติศาสตร์ซึ่งวัฒนธรรมแต่ละสังคมได้รับอิทธิพลจากเอกลักษณ์ของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเฉพาะสังคม จากองค์ประกอบหลายด้านรวมทั้งเป็นพื้นฐานเฉพาะวัฒนธรรมนั้น ในขณะที่วัฒนธรรมมนุษย์ที่คล้ายคลึงกัน เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นอย่างอิสระมากกว่าเกิดจากการแพร่กระจายวัฒนธรรม สำหรับการแพร่กระจายวัฒนธรรม คือ การแพร่กระจายองค์ประกอบวัฒนธรรมที่ซับซ้อนจากมนุษย์กลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง และแนวความคิดเดียวกับเขตวัฒนธรรม(Culture Areas)กล่าวคือพื้นที่ซึ่งวัฒนธรรมของมนุษย์ภายในพื้นที่เดียวกันมีลักษณะคล้ายคลึงกันมากกว่าวัฒนธรรมอื่น(สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2544)

ข้อเสนอแนะ

- งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้หลากหลายสาขาร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวัฒนธรรมดนตรี ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ การดำรงชีวิต การอนุรักษ์สืบทอด การสืบสานงานช่าง หรือแม้แต่สภาพสังคมความเป็นอยู่เพื่อความอยู่รอด งานวิจัยนี้ย่อมจะเป็นประโยชน์แก่หลายหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นทางภาครัฐเอง หรือหน่วยงานของทางเอกชน องค์การบริหารส่วนตำบล โรงเรียน กลุ่มชาวบ้าน หรือแม้แต่ในมหาวิทยาลัย การดำเนินการในเรื่องการอนุรักษ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน ส่งเสริมการท่องเที่ยวรวมถึงกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงศึกษาธิการเพื่อดำรงอยู่ของความเป็นวัฒนธรรมสืบต่อไปอย่างยั่งยืน
- ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

- 2.1 การศึกษาเครื่องดนตรีซอบังผู้ไท ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท ในท้องถิ่นต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากซอบังผู้ไทแล้วยังมีเครื่องดนตรีในวัฒนธรรมอีกหลายอย่างที่ต้องศึกษา

- 2.2 การศึกษาเปรียบเทียบบทเพลงซอบังของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในแต่ละท้องถิ่น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อศึกษาความแตกต่างของทำนองลีลา จังหวะ เทคนิคการบรรเลงรวมถึงการนำไปใช้งาน

- 2.3 การศึกษาจัดทำทำเนียบนักดนตรีซอบังไม้ไผ่ของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท

- 2.4 การพัฒนา ส่งเสริม อนุรักษ์ และการสืบทอดการประดิษฐ์ซอบังผู้ไท และการบรรเลง โดยอาศัยหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน เกิดการสร้างองค์ความรู้ร่วมมือเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของ

วัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อ
รับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในยุคปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2526). **ดนตรีพื้นบ้านอีสาน**.
มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- _____. (2529). **ดนตรีผู้ไทย**.
มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม.
- เฉลิมศักดิ์ พิภูลศรี. (2530). **สังคีตนิยมว่าด้วยดนตรี
ไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ธนิต อยู่โพธิ์. (2510). **เครื่องดนตรีไทย ฉบับแก้ไข
เพิ่มเติม**. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ธิดา โมสิกรัตน์. (2531). **การเล่นกับชีวิต วัฒนธรรม
และคติชนวิทยา ในเอกสารการสอนชุด
ภาษาไทย 8 (คติชนวิทยาสำหรับครู) พิมพ์
ครั้งที่ 2, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.**
- นพธน กุลณเสถียร จิรประภา วงศ์สวัสดิ์ และ
ประภาพร คำจันทิก. (2565). **การสร้างสรรค์
พิณผู้ไทยจากวัสดุเหลือใช้บ้านกุดหว้า ตำบล
กุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.**
*Asian Journal of Traditional and
Innovative Arts and Textiles*. 1(1): 1-
16.
- บุญเลิศ จันท. (2531). **หมอลำและการละเล่นอีสาน**.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ประพิมพ์พร สมณาแขง, ผกาธรัตน์ รัฐเขตต์, และ สุมาลี
รัตนปัญญา. (2529). **อาหารตามธรรมชาติ
ของชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**.
กรุงเทพฯ : โครงการศึกษาภาวะเศรษฐกิจและ
สังคมของกลีกรในระบบเกษตรน้ำฝน
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พงศ์พัฒน์ เหล่าคนกล้า. (2558). **ซอกะบังไทเลย :
วัฒนธรรมเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานจังหวัด
เลย**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- มูลนิธิภูมิปัญญาพันธุ์ไทย. (2563). **การสนับสนุนการ
อนุรักษ์พลเปื้อะ และเครื่องดนตรีหายากใน
ล้านนา**. สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2563,
สืบค้นจาก
[http://www.chumbhotpantip.org/web/
index.php?f=pinpia](http://www.chumbhotpantip.org/web/index.php?f=pinpia)
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2542). **ทฤษฎีสังคมวิทยา
การสร้าง การประเมินค่าและการใช้
ประโยชน์**. พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2544). **การศึกษาสังคมและ
วัฒนธรรม : แนวความคิด วิถีวิทยาและ
ทฤษฎี**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สีหัต อุทโท. (2565). **บ้านหนองสระพัง หมู่ 3 ตำบล
หนองห้าง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัด
กาฬสินธุ์ วันที่ 30 ตุลาคม 2565, สัณชัย ดั่ง
บั้ง(ผู้สัมภาษณ์)**